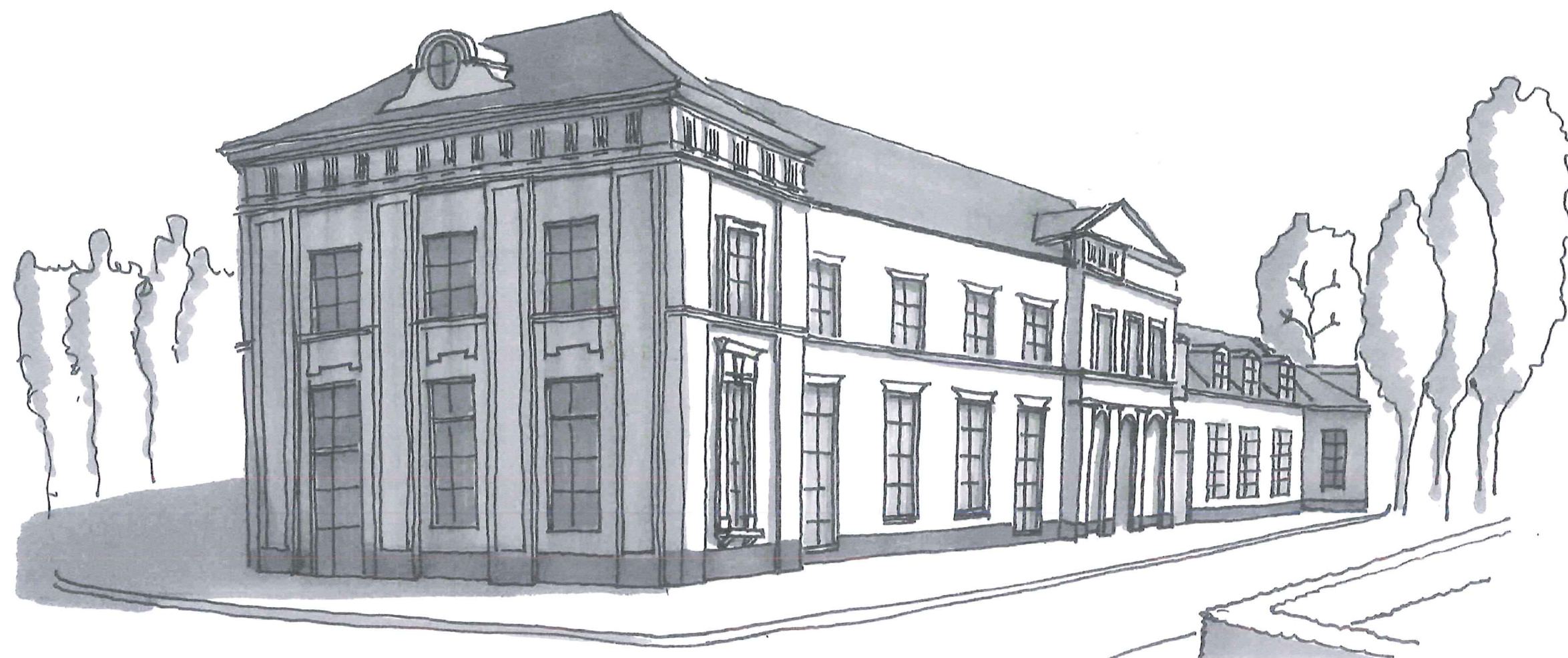

KASTEEL VAN GROENENDAAL

ONTWERP VOOR DE HERBESTEMMING, DE RESTAURATIE, DE VERBOUWING EN TECHNIEKEN

10 MEI 2004

ARCHITECTENBUREAU FRANK BRAAKHUIS
BOSWEG 68 1970 WEZEMBEEK-OPPEM
TEL 027313283 FAX 027822511

INGENIEURSBUREAU NORBERT PROVOOST BVBA
ALFONS BRAECKMANLAAN 233 9040 GENT
TEL 092105520 FAX 092306868

NV 3E
VERENIGINGSSTRAAT 39 1000 BRUSSEL
TEL 022175868 FAX 022197989

TIJDELIJKE VERENIGING BRAAKHUIS – PROVOOST – 3E

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING 2

ONTWERPVISIE..... 3

VERFIJND CONCEPT PER VERDIEPING 4

DE CLASSICISTISCHE NOORDGEVEL 5

DE ORIENTATIE VAN HET GEBOUW 7

HET ONTWERPCONCEPT 8

RESTAURATIEONTWERP 9

TE VERBETEREN ONDERDELEN VAN DE BESTAANDE

TOESTAND..... 14

UITWERKING VAN DE NIEUWBOUW VLEUGEL 15

INPASSING PROGRAMMA VAN EISEN..... 16

MATERIALISATIE 19

DUURZAAMHEID..... 19

FLEXIBILITEIT 20

UITBREIDINGSMOGELIJKHEDEN 20

STABILITEIT 21

STABILITEITSCONCEPT BESTAAND GEBOUW 21

STABILITEITSCONCEPT NIEUWE VLEUGEL..... 21

SPECIALE TECHNIEKEN..... 22

TRIAS ENERGETICA..... 22

GEÏNTEGREERDE ONTWERPMETHODIEK 22

REALISATIE EN NAZORG..... 22

ONTWERPINTENTIES..... 23

SUGGESTIES VOOR DE LANDSCHAPSINRICHTING 24

WATERHUISHOUDING 24

RAMING BOUWKOSTEN EN KOSTENBEHEERSING 25

RAMING BOUWKOSTEN..... 25

KOSTENBEHEERSING..... 25

KOSTEN RESTAURATIE OMMURING 25

PLANNING UITVOERINGSTERMIJN..... 26

ORGANISATIE VAN HET ONTWERPPROCES EN

SAMENWERKINGSVERBANDEN 27

BETROKKEN PARTIJEN 27

OVERLEGVORMEN 27

TOETSINGSMOMENTEN..... 27

INLEIDING

Een schitterende plek in het bos. Een drietal gebouwen waarvan het "chateau" zo te zien het voornaamste is. Een sfeer van vergane glorie. Een verlaten parkeerterrein. Gesloten deuren in een leeg gebouw. Enige activiteit van boswachters die materiaal komen halen uit hun "loods". Niets doet vermoeden dat hier ooit een van de voornaamste abdijen uit de omtrek van Brussel gestaan heeft. Is dit belangrijk ? Of is het voldoende de potenties van de huidige situatie te benutten en onze blik te richten op de toekomst ? Zou het toch niet interessant zijn om de toevallige voorbijganger bewust te maken van de geschiedenis van deze plek ? Wordt daardoor zijn beleving, zelfs in het voorbijgaan, niet veel rijker ? Het was voor ons in elk geval een hele openbaring om te ontdekken dat hier een abdij gestaan heeft, dat er een relatie is tussen het "kasteel" en het bosmuseum en dat er nog meer restanten onder de begroeiing verborgen zitten.

Wij gunnen iedereen deze openbaring en gaan de uitdaging aan om met de weinige elementen die over zijn van de eens zo glorieuze abdij toch **een indruk te geven van dit roemrijke verleden**. Dit hoeft niet in de vorm van reconstructie te zijn, maar kan op een hedendaagse manier bereikt worden met verwijzingen die op een onopvallende, vanzelfsprekende manier **het verband tussen de restanten duidelijk maken**. Landschapsinrichting en architectuur moeten hierbij hand in hand gaan.

Daarbij valt in eerste instantie uiteraard te denken aan de restauratie en herbestemming van de drie overgebleven gebouwen (kasteel, kerk en boswachterswoning) waarmee in deze opdracht een belangrijk begin gemaakt wordt. Vervolgens is het vooral de landschappelijke aanleg die de samenhang in de site moet trachten te herstellen. Hierbij zal ook de restauratie van de ommuring een rol moeten spelen.

Deze presentatie is opgebouwd in twee delen :

- 1) de opbouw van het concept
- 2) een concreet ontwerp op basis van het concept

Hierbij geldt de hierboven geschetste herkenning van de site als leidraad.

Een visie op de **landschapsinrichting** is geen onderdeel van de opdracht, maar omdat deze twee zoals gezegd niet los van elkaar staan, wordt toch ook een suggestie gedaan voor de aanpak van het omliggende terrein.

De priorij van Groenendaal op de Ferrariskaart

ONTWERPVISIE

Het restaureren en herbestemmen van een gebouw met een belangrijke, zij het enigszins plaatsvervangende, historische lading vraagt om een zorgvuldige aanpak. De relatie met de site en de geschiedenis van het gebouw moeten hierbij leidend zijn.

Hiermee raken we meteen een gevoelig punt, want is het "château de Groenendael" niet vooral bekend geworden als hotel-restaurant, lang nadat er van een priorij sprake was? En moet deze geschiedenis niet ook zijn sporen nalaten in de nieuwe opzet?

In het Charter van Venetië wordt in artikel 11 gesteld dat de gehele geschiedenis van een monument zijn waarde heeft:

"Aangezien met restauratie geen eenheid in stijl wordt nagestreefd, moeten alle waardevolle toevoegingen die in verschillende perioden aan het monument zijn gedaan, worden geëerbiedigd ..."

Gelukkig biedt het gebouw de mogelijkheid om dit te doen: de **herinnering aan de abdij** op te halen zonder het **verleden als hotel-restaurant** onrecht aan te doen. Het is een voordeel dat het programma van eisen hier ook op inspeelt door een sociale ontmoetingsruimte in stand te houden.

Deze geschiedkundige twee-eenheid wordt op de volgende wijze tot uiting gebracht:

- het **18^e eeuwse** gebouw wordt in zijn hoofdopzet, en dan met name in de opbouw van de naar de priorij gerichte **gevels (noord, oost en west)**, **hersteld**. Latere aanbouwsels die hiermee in strijd zijn, zoals de veranda en de zuid-oost hoek (sanitair blok) worden daarom verwijderd.
- de horecafunctie wordt hierdoor teruggedrongen, maar de **zuidelijke, 20ste eeuwse aanbouw blijft behouden**. De grote ruimtes op het gelijkvloers, die een drastische verandering van de structuur van het hoofdgebouw hebben betekend, blijven zodoende herinneren aan deze periode.

Tegelijkertijd heeft dit tot gevolg dat de noord-, oost- en westgevel "heilig" worden verklaard en dat een eventuele **uitbreiding** die noodzakelijk is voor de huisvesting van het nieuwe programma van eisen zich **aan de zuidkant** zal moeten situeren.

Dit levert in plattegrond het hieronder schematisch weergegeven uitgangspunt op. Deze eerste benadering moet vervolgens verfijnd en getoetst worden.

Toetsing aan de idee van de gewenste **herkenning van de totale abdijsite** lijkt in orde, immers de in de 18^e eeuw opgeheven abdij wordt best in herinnering gebracht door 18^e eeuwse gevels die zich richten op de overige restanten van de abdij en hiermee een relatie aan kunnen gaan. De **19^e en 20ste eeuwse horecafunctie** blijft aan de zuidzijde en in het interieur zichtbaar, waardoor het terughoudende abdijskarakter van de gevels niet verstoord wordt.

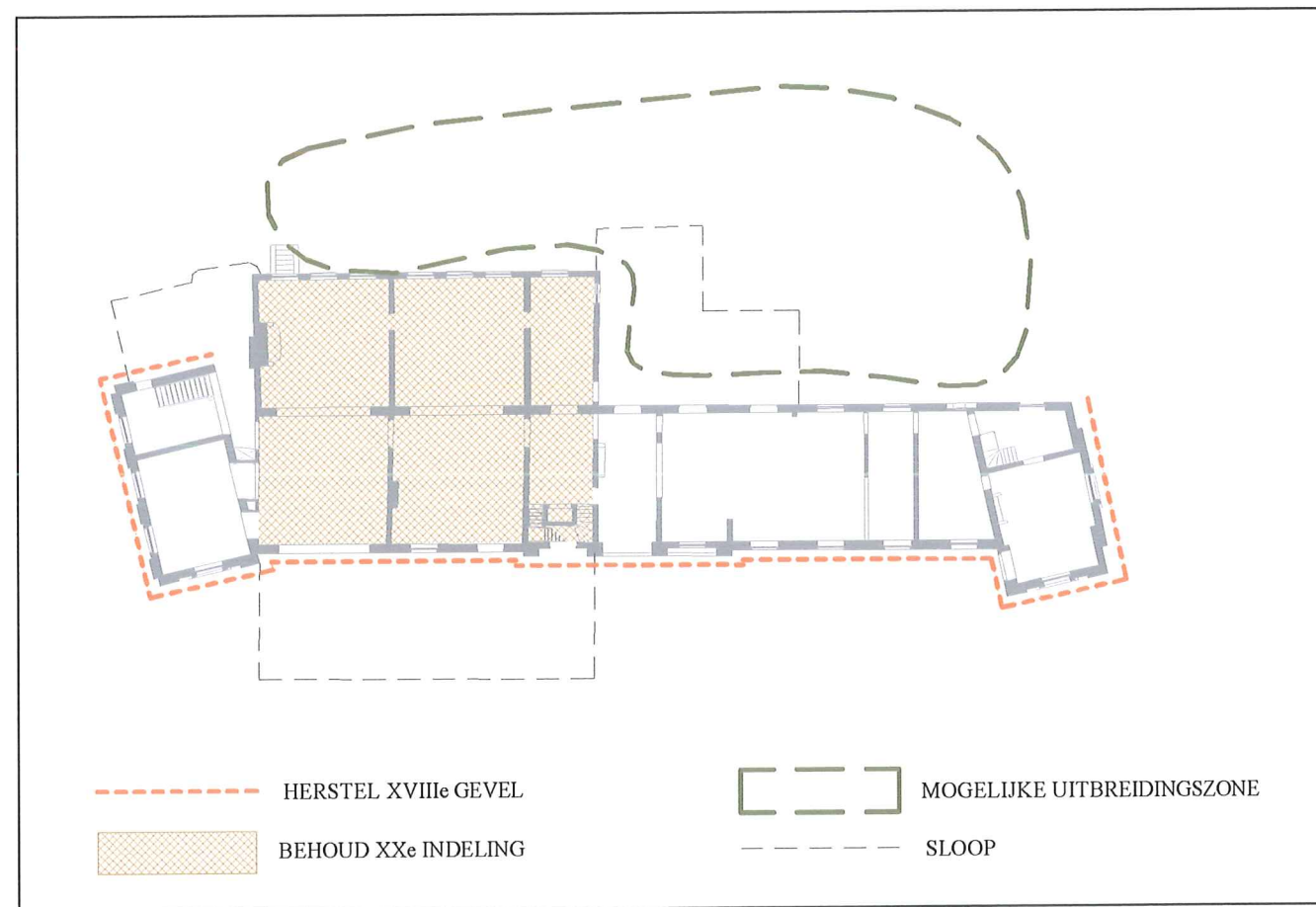
De **verfijning van het concept** zoekt met name antwoorden op de vraag wat te doen met het verschil tussen de oorspronkelijk bedoelde functie van het gebouw als wagenhuis en personeelsverblijf en de al snel daarop volgende ingebruikname als onderkomen voor de houtvesterij. Uit de tijd van het wagenverblijf is behalve een kaart met de te slopen delen van de priorij geen informatie beschikbaar. Wel duiden sporen in het gebouw op een duidelijk symmetrische opzet van de noordgevel, maar hierover later meer. Het ligt voor de hand om de **indeling voor de houtvesters als meest oorspronkelijke te beschouwen** en hier de restauratie van met name de **verdieping** op af te stemmen. Deze is ook op de verdieping nog grotendeels in de oorspronkelijke staat aanwezig. Ook de **kamers op het uiteinde van de westelijke vleugel** op het gelijkvloers komen nog overeen met de plannen die uit die tijd zijn teruggevonden. De dakverdieping in de laagbouw getuigt dan weer van de hotelrestaurantperiode. Van vroegere periodes is hier ook geen informatie beschikbaar. Echter is hier de kamerindeling van een lage bouwtechnische kwaliteit (geluidsoverslag), is het sanitair in de nieuwe bestemming onbruikbaar en lijkt een herindeling van deze vleugel zich daarom op te dringen. De **hotelkamers op de verdieping** van de zuidelijke aanbouw zijn van betere kwaliteit maar de badkamers, alhoewel van een fraaie glasbetegeling voorzien, zijn ook in de nieuwe bestemming moeilijk in te passen. Wel kan getracht worden om de glasbetegeling te recupereren en wellicht in het nieuwe sanitair een plaats te geven.

En dan zijn er nog de zwaar verbouwde interieurs daar waar de **keuken van het restaurant** gevestigd was. Deze ruimten zijn om uitsluitend praktische redenen tot stand gekomen en hebben geen enkele architectonische kwaliteit. Gelukkig zijn door de paneelbekleding en de verlaagde plafonds nog een aantal historische elementen als kozijnen en plafonds bewaard gebleven. Aangezien de nieuwe sociale ontmoetingsruimte veel bescheidener zal zijn, zal het grootste gedeelte van de bestaande keukenruimten een andere bestemming krijgen. Een vrije hand in de verbouwing van dit deel lijkt daarom geoorloofd.

De **kelders en zolder** zijn allen in waarschijnlijk oorspronkelijke staat behouden. Dit moet ook het uitgangspunt zijn bij de herbestemming. Vooral voor de zolder geldt dat indien deze als verblijfsruimte in gebruik zou moeten worden genomen, het uiterlijk dusdanig zou veranderen, dat dit te ontraden is.

De kelders zijn door hun beperkte hoogte en constante vochtigheid slechts voor beperkt gebruik geschikt. Het verbeteren van dit vochtprobleem zal slechts ten dele mogelijk zijn.

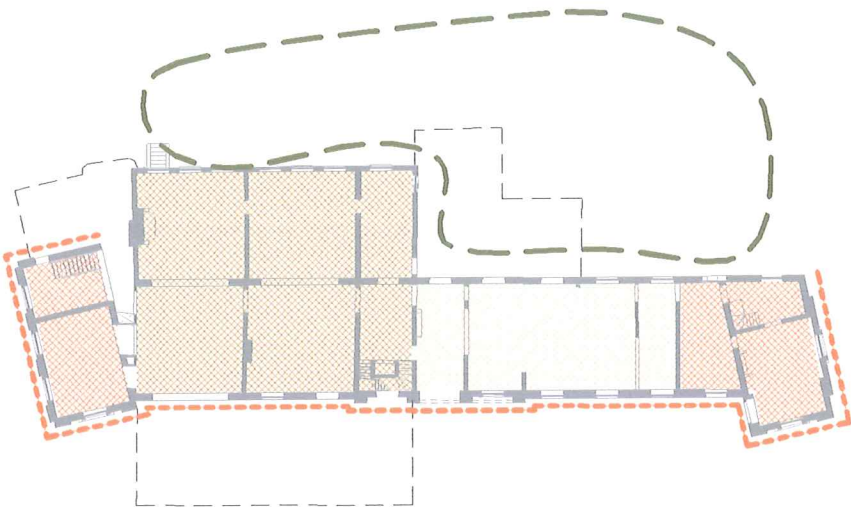
EERSTE BENADERING

VERFLIJND CONCEPT PER VERDIEPING

Concluderend kunnen we het concept als volgt verfijnen :

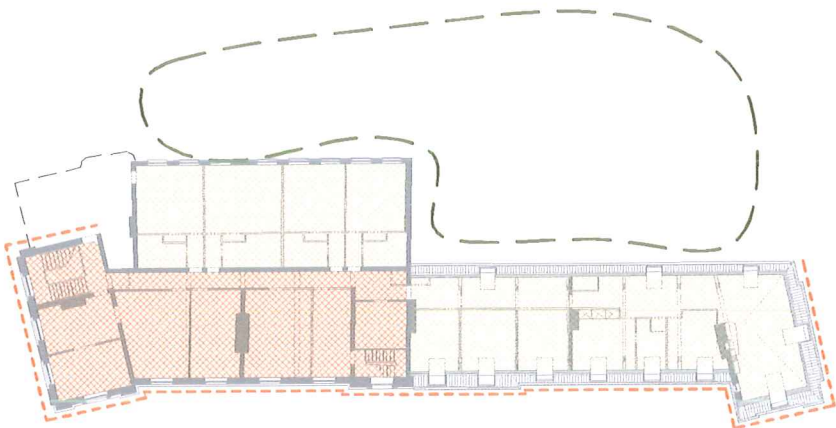
Gelijkvloers :

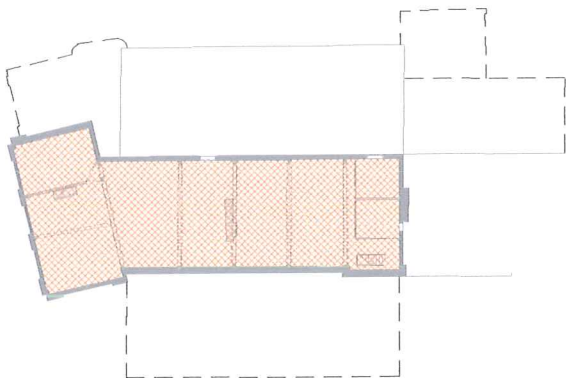
Kelders :

Verdieping :

Zolders :

Uiteraard moeten in de zo gedefinieerde zones opnieuw verfijningen worden aangebracht aangaande bijzondere bouwsporen, interieurelementen of andere historische getuigen die wellicht niet in het uitgangspunt van de zone vallen, maar toch een bijzondere behandeling vergen. Dit zal bij het **uitwerken** van het project in overleg met de bouwhistorica en de afdeling Monumenten & Landschappen worden gedaan.

- HERSTEL XVIIIe GEVEL
- BEHOUD XVIIIe INDELING
- BEHOUD XXe INDELING
- INDELING AAN TE PASSEN
- SLOOP
- MOGELIJKE UITBREIDINGSZONE

DE CLASSICISTISCHE NOORDGEVEL

Hiermee zijn de hoofdlijnen voor de restauratie van het gebouw bepaald. Deze moeten als richtlijn dienen voor de herbestemming en de daarvoor noodzakelijke ingrepen cq. toevoegingen. Alvorens we echter hiermee verder gaan is het belangrijk om de conclusies uit de combinatie van een aantal **bouwsporen** te trekken die bepalend zijn voor het verdere verloop van het project.

Tijdens de bestudering van het gebouw zijn de volgende elementen opgevallen in de noordgevel :

- het met natuursteenlijsten omriemde **venster** in het oostrisaliet is **identiek** aan dat in het westrisaliet.
- de **breedte** van het oostelijk en westelijk risaliet is **dezelfde**.
- de natuurstenen **druiplijst** onder de vensters van de linker vleugel loopt identiek door als dakrand bij de rechtervleugel.
- de **afstand tussen de vensters** in de linkervleugel is identiek aan de afstand tussen de vensters in de rechtervleugel
- de gevel op de verdieping naast het middenrisaliet is op een **onregelmatige manier afgewerkt**, als of hier een deel afgebroken is.
- de **drie bogen** op het gelijkvloers wijzen in de richting van een symmetrieas in de middelste boog.
- de **dikte van de gevels** van de linker- en de rechtervleugel is identiek, wat betekent dat de rechtervleugel ook een verdieping zou kunnen hebben.

De conclusie die uit bovenstaande combinatie van sporen te trekken is, is bovenstaande "reconstructie" van de noordgevel. Dat het gebouw ooit zo gebouwd is of bedoeld was gebouwd te worden is niet te staven met documenten, maar wordt er ook niet door tegengesproken, en de bouwsporen vullen elkaar zo perfect aan dat ze welhaast moet kloppen.

We moeten ons dan nog afvragen waarom het gebouw er nooit zo is gekomen. Een mogelijke reden is dat gezien de start van de bouw kort voor de opheffing van de priorij het gebouw nooit afgekomen is. Toen de houtvesters er in getrokken zijn hadden zij waarschijnlijk niet de middelen ter beschikking om het project te voltooien.

Maar waarschijnlijker is dat het gebouw al wel af was en dat het in de sloopcampagne van de priorijgebouwen al weer **afgebroken** werd. Dit lijkt aannemelijk omdat bij bouwen over het algemeen een opbouw in horizontale lagen wordt gevolgd, terwijl dit bij slopen niet noodzakelijk het geval is. Toen de herbestemming voor de houtvesterij zich aandienende is de sloop stopgezet en eenvoudigweg het resterende deel van het gebouw betrokken.

Van het fronton op het middenrisaliet is geen spoor terug te vinden, maar het lijkt aannemelijk in de classicistische traditie dat de middenas op enigerlei wijze werd bekroond.

Aangenomen dat deze hypothese klopt, doemt de volgende vraag op : waarom staan de oost- en westrisalieten **niet haaks** op de hoofd vleugel ? Een verklaring hiervoor is na analyse van het historische beeldmateriaal als volgt gevonden :

Allereerst is de **positie van het gebouw ingetekend op de gravure** van Hollaer uit 1649 (zie de afbeelding op het volgende blad). Deze is herleid uit de verhouding van de lengte en breedte van het kerkgebouw ten opzichte van de afstand tussen de kerk en het wagenverblijf op het sloopplan uit 1784 die verhoudingsgewijs zijn overgebracht op de gravure. Een eerste conclusie die uit deze positionering te trekken is, is dat waarschijnlijk voor de bouw van het **westrisaliet bestaande funderingen zijn herbruikt** van één van de voormalige poortgebouwen die in de tweede helft van de 18e eeuw al gesloopt waren.

Het herbruiken van bouw materiaal of hele funderingen is in de geschiedenis een veel voorkomend verschijnsel.

Op de gravure van Hollaer is achter dit gebouw nog een torentje te zien. De positie er van komt overeen met de **put** die nu nog in de kelder naast het westelijk risaliet te vinden is. Wellicht was deze toen al in gebruik en werd ze bij de bouw van het "kasteel" in de kelder opgenomen. Het feit dat deze **kelder een verwrongen vorm** heeft, kan ook duiden op de eerdere aanwezigheid van de funderingen van het westrisaliet, waardoor de kelder onder de hierop aangesloten nieuwbouw van het kasteel, die een afwijkende oriëntatie kreeg, is gesitueerd en noodgedwongen verdraaid gemaakt moest worden.

Hiermee is één uiteinde van het gebouw verklaard, maar nog niet de gelijkwaardige verdraaiing van het oostrisaliet, noch de oriëntatie van de hoofd vleugel.

HET ONTWERPCONCEPT

De hier beschreven hypothesen over de oorspronkelijke opzet van de noordgevel en de situering in de site geven belangrijke input aan het eerder gedefinieerde concept, namelijk :

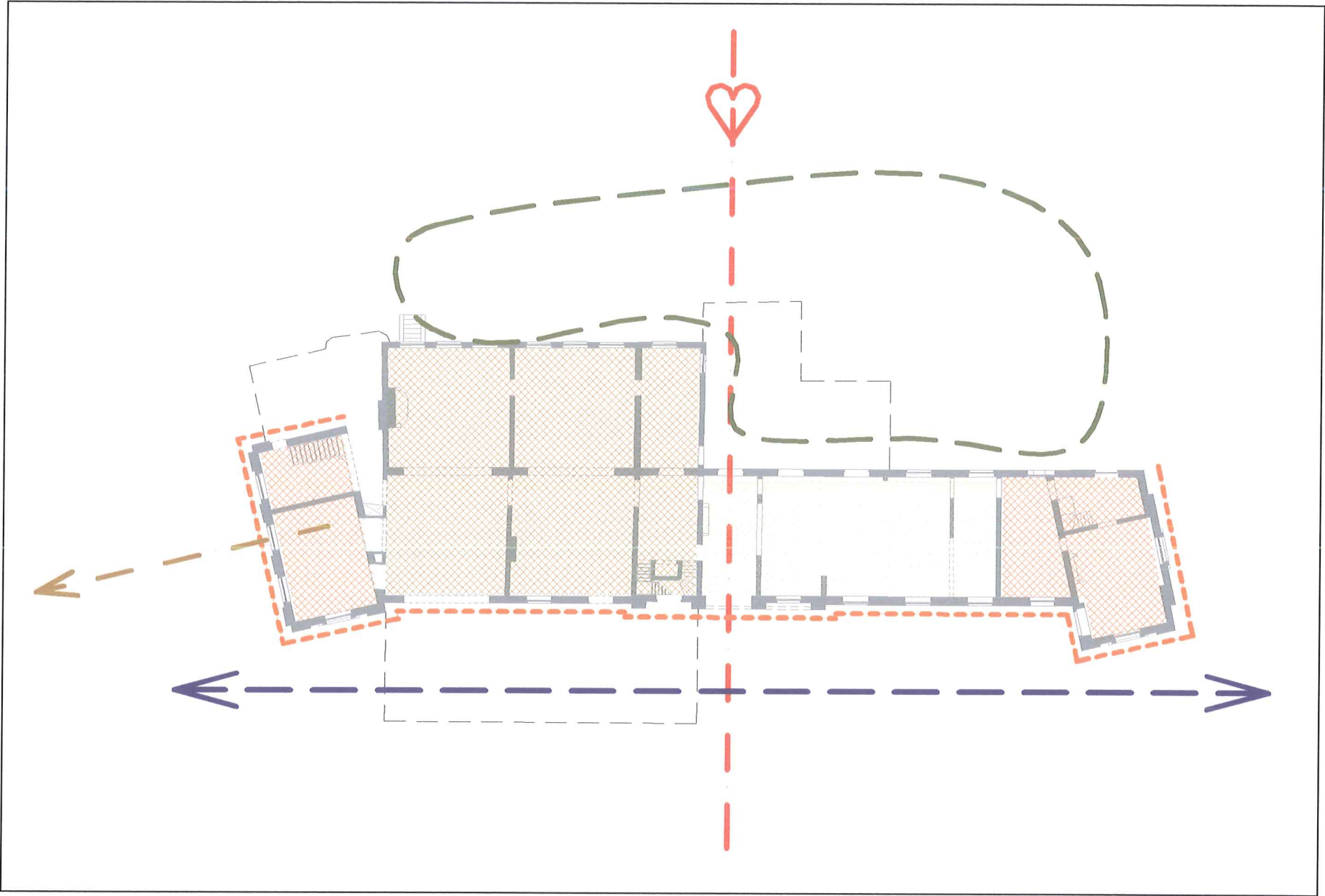
- de notie van **symmetrie**
- het belang van de **noordgevel**
- de **relatie tot de site** :
 - o zicht- en/of looplijn langs het gebouw
 - o een interactie met de kerkgevel

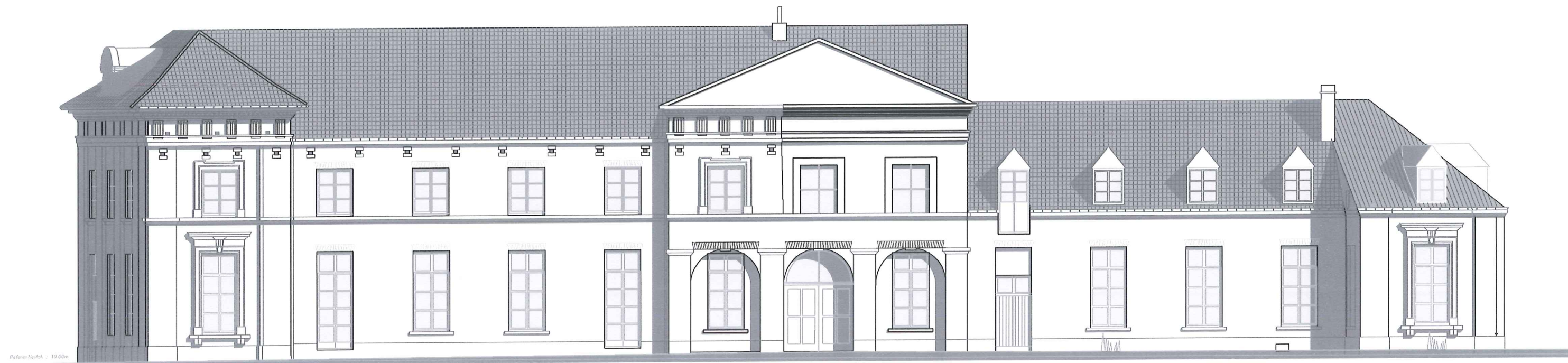
Dit levert ons onderstaand schema als uitgangspunt voor de restauratie en herbestemming van het gebouw op :

Met deze uitgangspunten geven wij invulling aan de **projectdefinitie van de bouwheer** die waarde hecht aan :

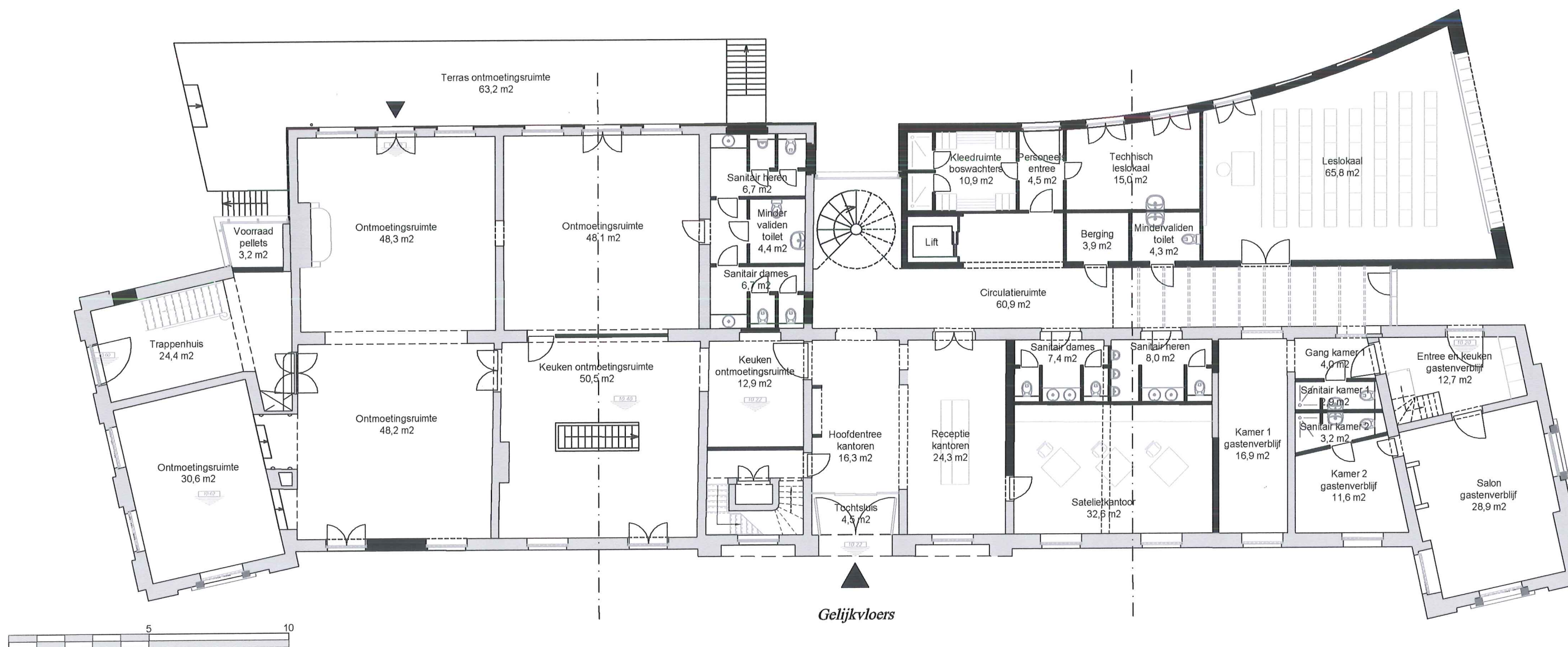
- het respecteren van de waarden van het monument
- de betekenis van het gebouw in de ganse site
- de aansluiting op de buitenaanleg

Daarnaast hecht de bouwheer ook belang aan duurzaamheid, de toegankelijkheid voor mindervaliden en een kantoorinrichting gebaseerd op het concept "anders werken". Hieraan hebben wij invulling gegeven in het concrete ontwerp dat op de volgende pagina's wordt gepresenteerd.

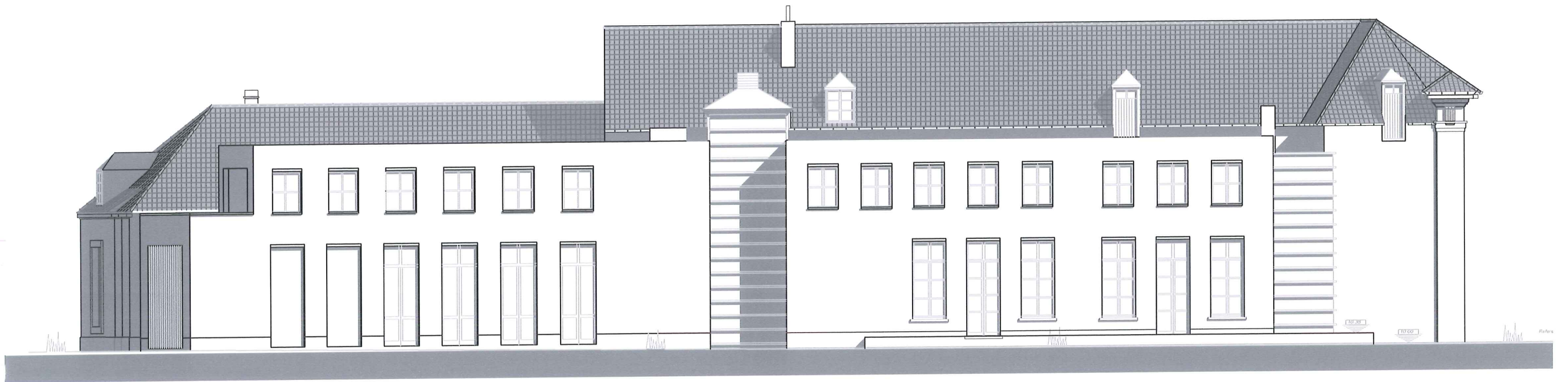

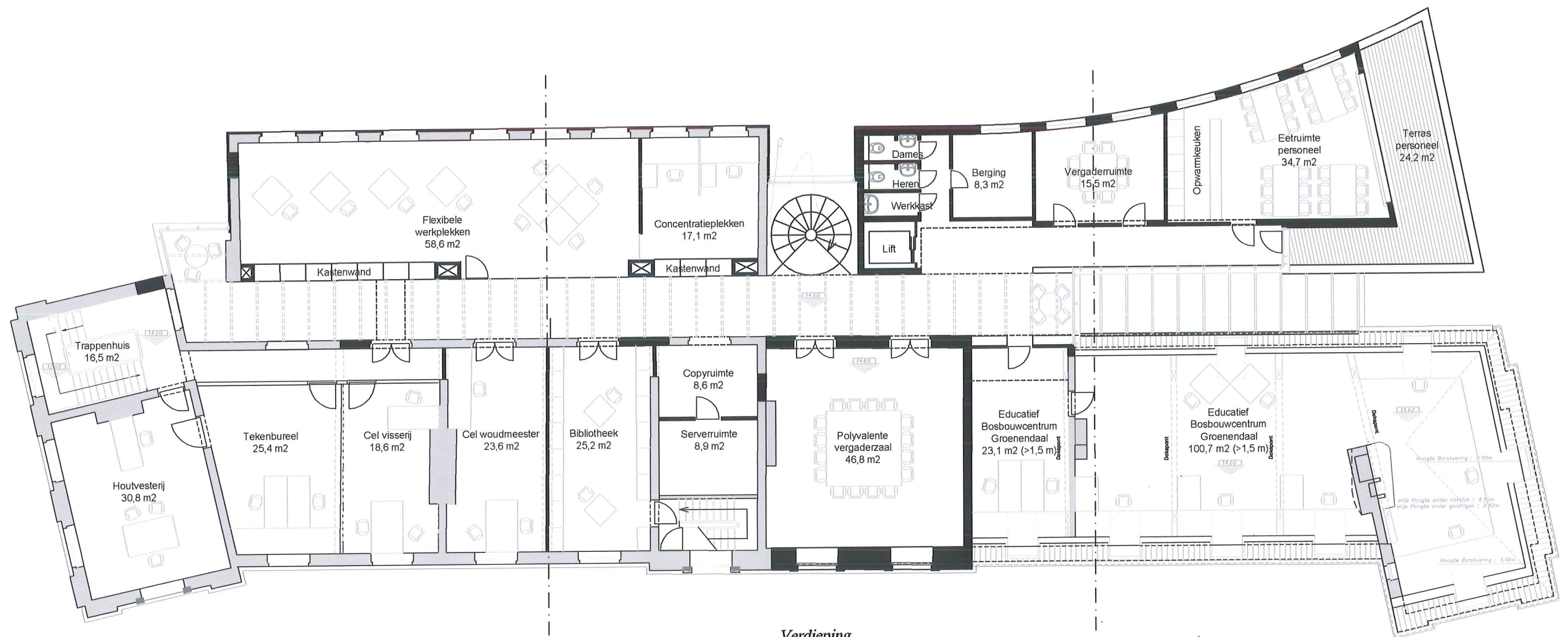
Noordgevel

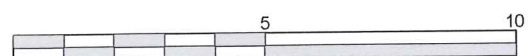
Gelijkvloers

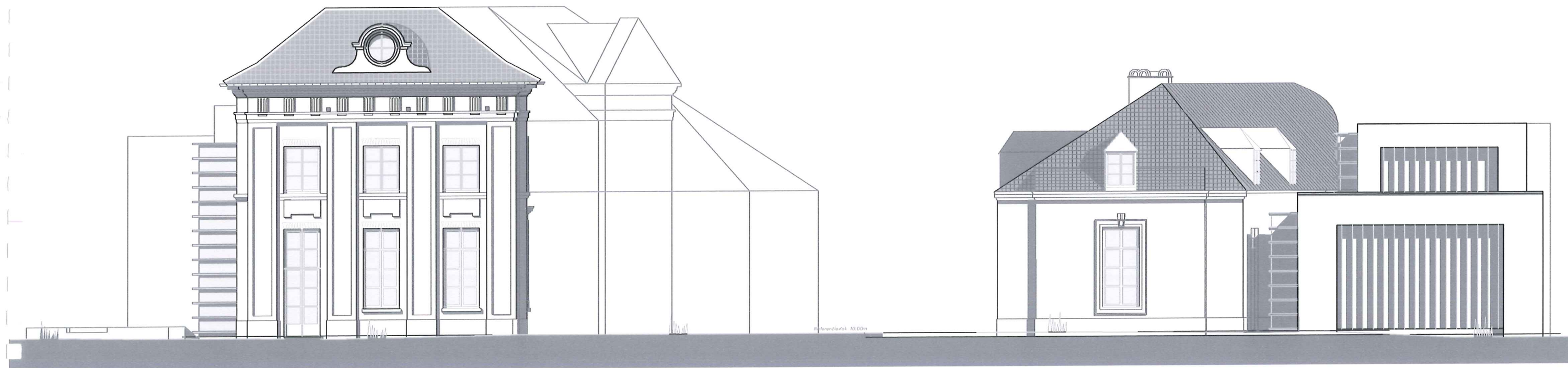

Zuidgevel

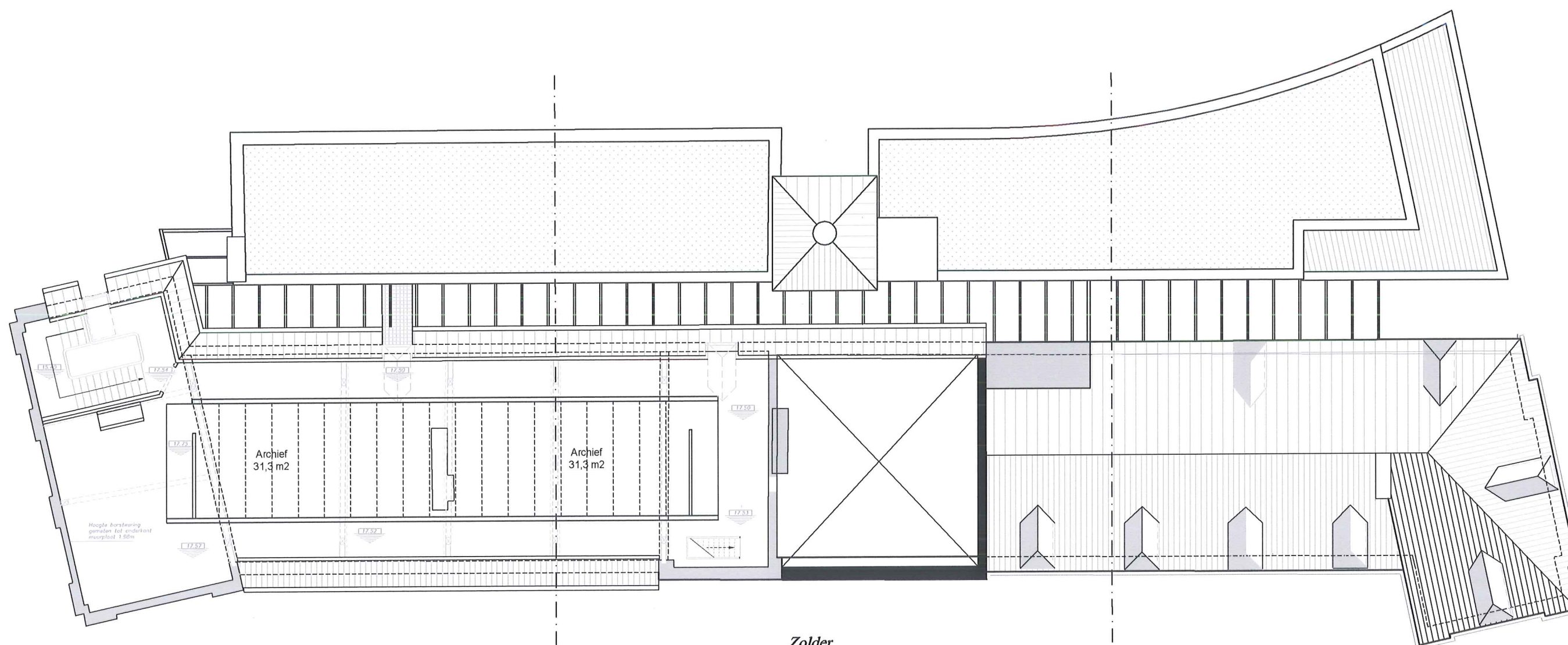
Verdieping

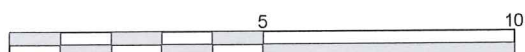

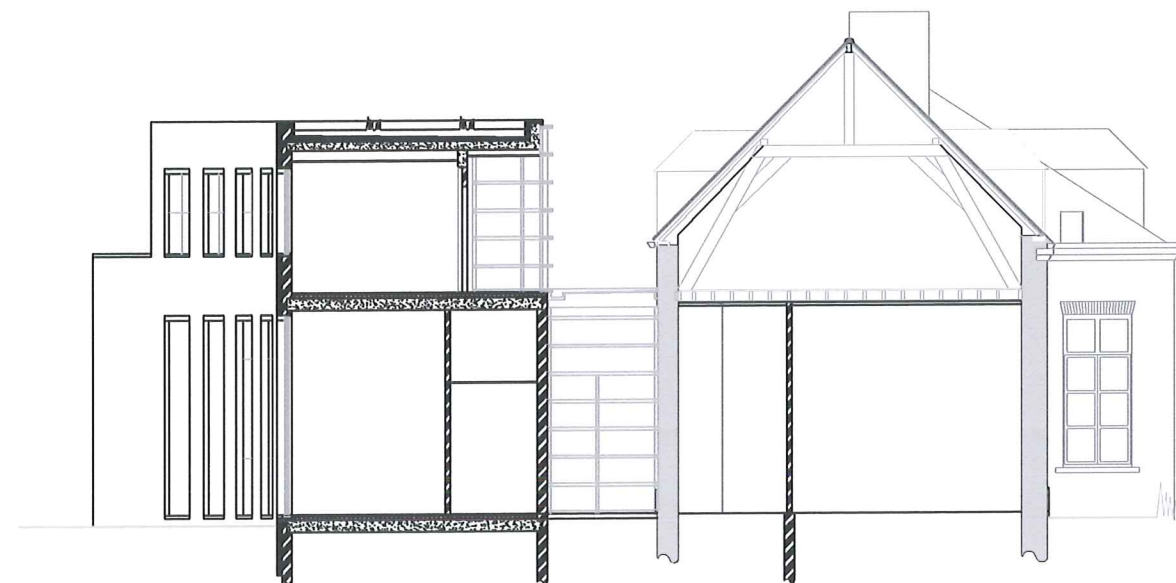
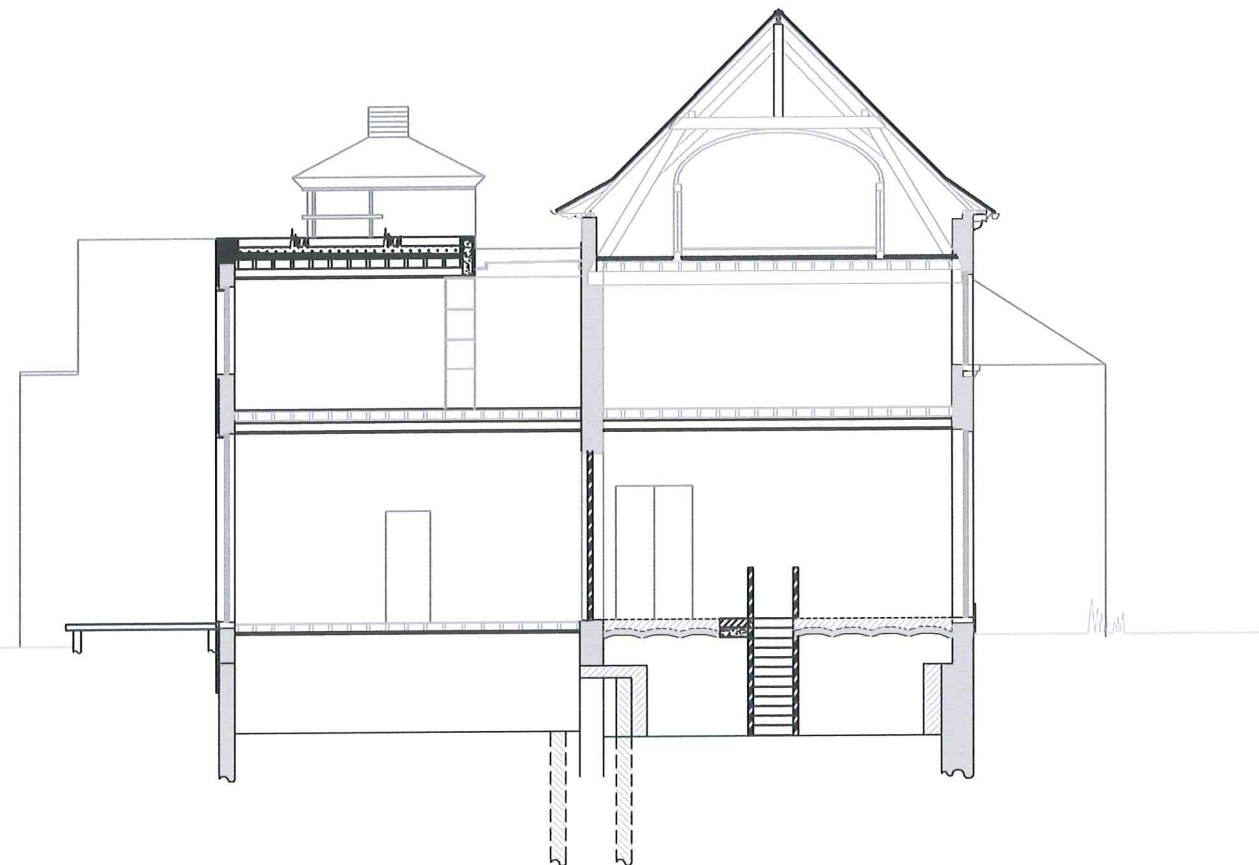
Oostgevel

Westgevel

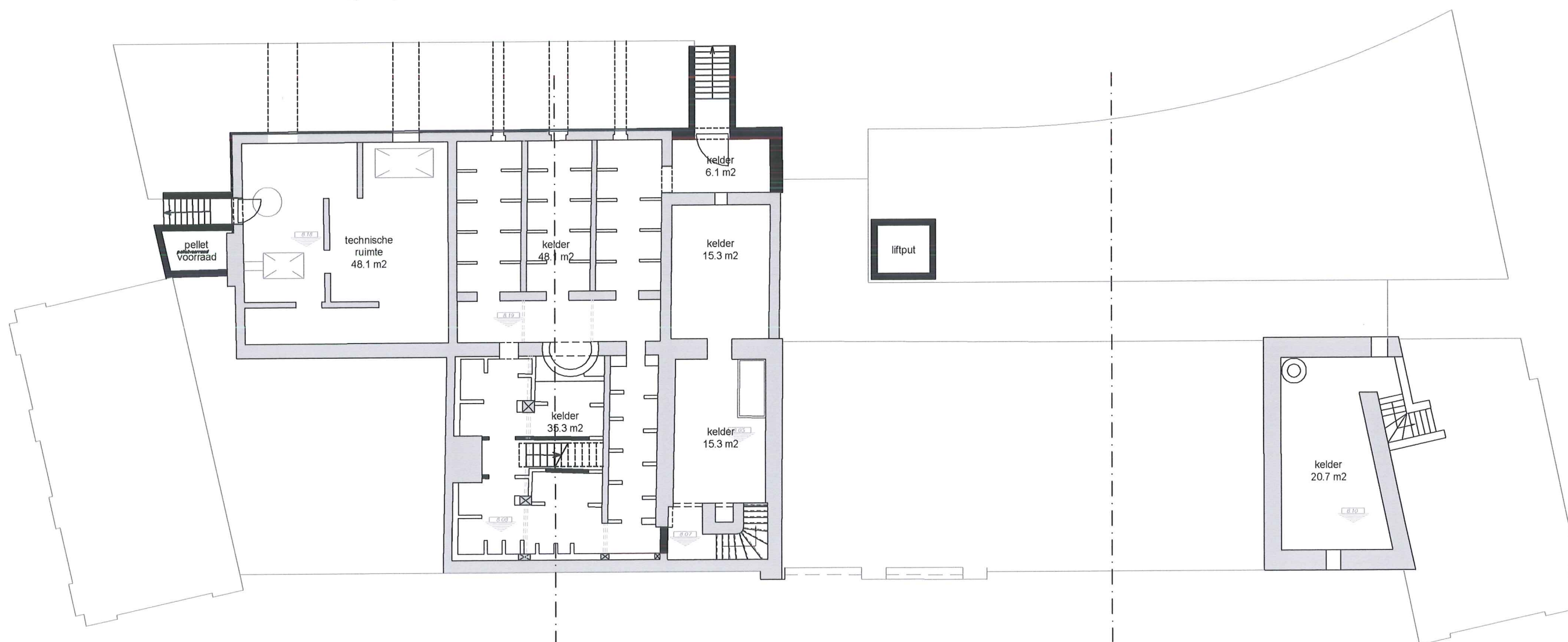

Zolder

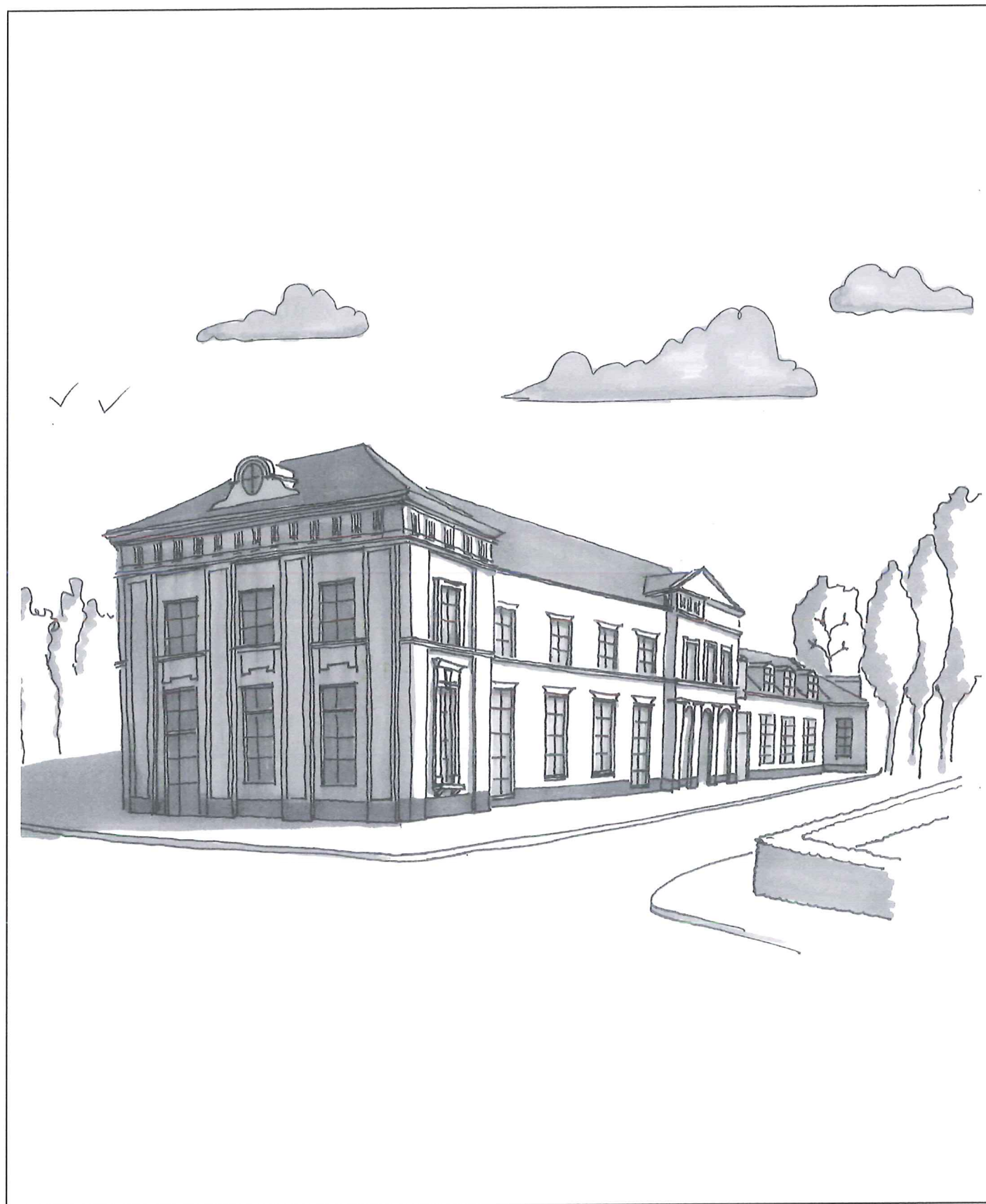

Doorsnedes

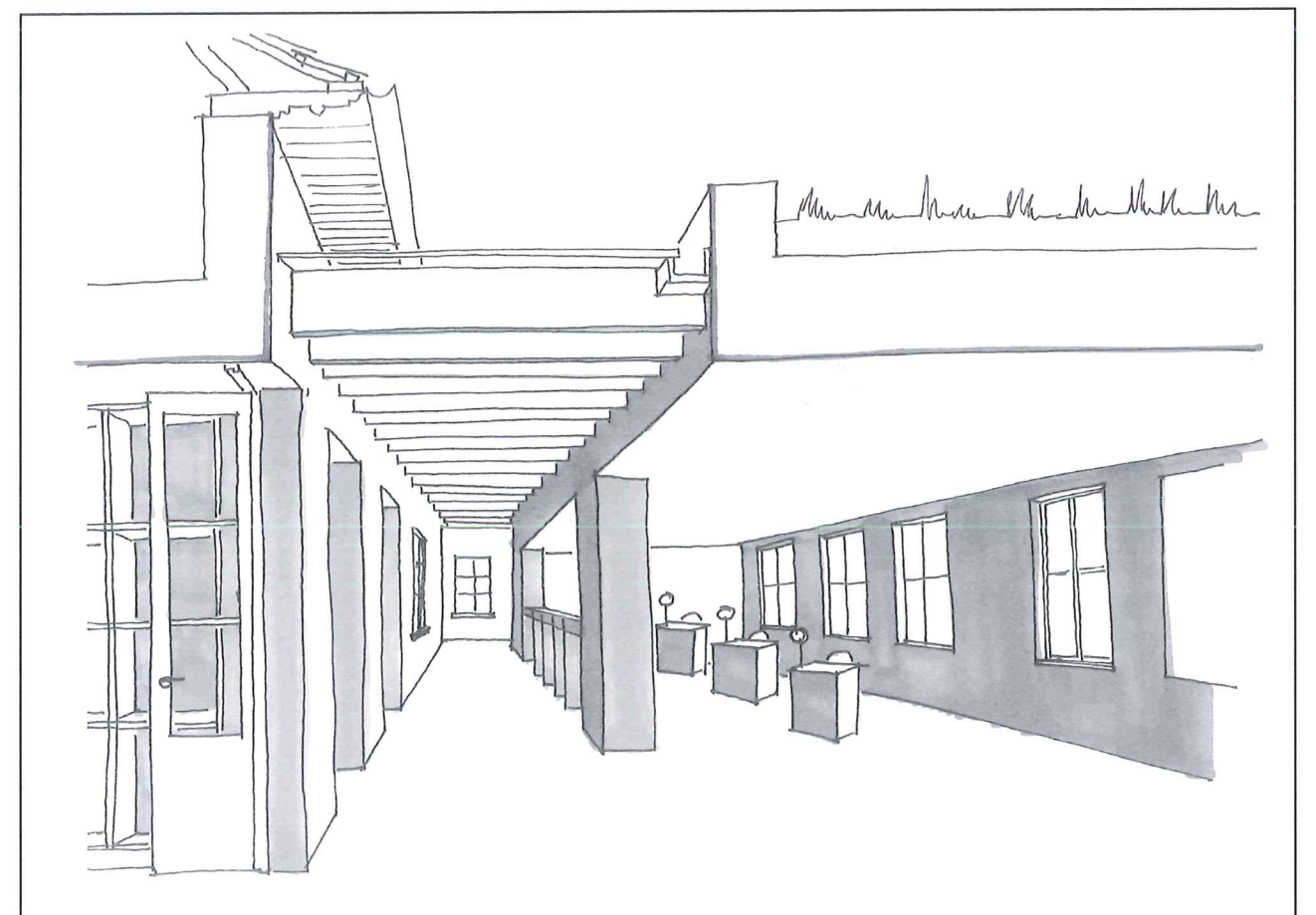
Kelders

Blik op de gerestaureerde 18^e eeuwse gevels en het gecompleteerde middenrisaliet

De nieuwbouwvleugel gezien vanaf de wandelroute langs de zuidkant van de vijver

De gang met de lichtstraat op de verdieping met links de bibliotheek en rechts de flexibele werkplekken

RESTAURATIEONTWERP

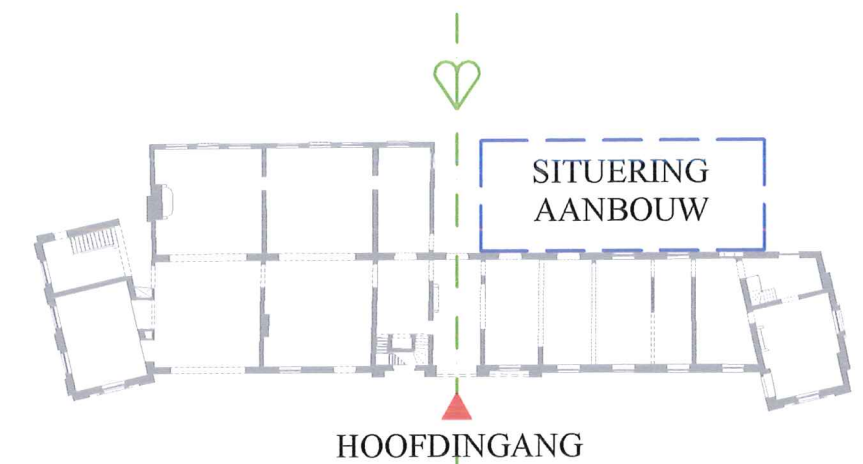
TE VERBETEREN ONDERDELEN VAN DE BESTAANDE TOESTAND

Op basis van de op de voorgaande bladzijden gedistilleerde uitgangspunten is de bestaande situatie op de volgende punten voor verbetering vatbaar :

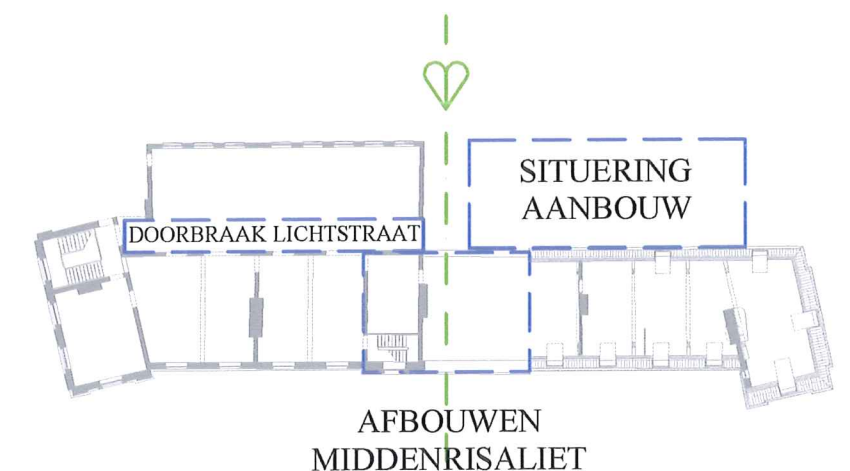
- de **symmetrie-as** in de noordgevel is in de huidige situatie **nauwelijks herkenbaar** en zou verduidelijkt moeten worden.
- ten opzichte van de symmetrie-as is de **plattegrond uit evenwicht**.
- de **huidige ingang** in de oostgevel is dermate **excentrisch** gesitueerd dat een ontsluiting van hieruit moeilijk is.
- op de **verdieping** is door het behoud van de zuidelijke aanbouw de diepte van het gebouw dermate groot dat een **donkere middenzone** is ontstaan.

De oplossingen die voor bovenstaande zwaktes in de bestaande situatie worden aangedragen zijn respectievelijk :

- het **accentueren van het middenrisaliet** door het completeren van de verdieping in gevel en plattegrond. Deze zal qua materialisatie herkenbaar moeten zijn als toevoeging, maar om zijn doel te bereiken moeten overeenkomen qua kleur. De symmetrie-as wordt nog eens geaccentueerd door de **toevoeging van een fronton**. Over de afmetingen en vorm hiervan kan nog gediscussieerd worden. Het fronton kan ook onderwerp zijn van een **kunsttoepassing**.
- het **evenwicht** in plattegrond te **herstellen** door de nieuwe aanbouw in de zuid-west hoek te situeren.
- de **hoofdingang** naar de symmetrie-as te **verleggen**.
- ter plaatse van de niet meer te herbruiken badkamers op de verdieping een gangzone creëren die als een **lichtstraat** fungeert.

Gelijkvloers

Verdieping

Referentie van een eigentijdse architectuur in harmonie met zijn omgeving.
Woningbouwproject aan de Ruisbroekstraat te Brussel van de architect Jo Crepain.

Met betrekking tot een noodzakelijke uitbreiding die aan het gebouw toegevoegd zal moeten worden om het gewenste programma van eisen te kunnen huisvesten, stellen wij nog de volgende uitgangspunten voorop :

- qua volume **ondergeschikt** aan het 18^e eeuwse hoofdgebouw.
- herkenbaar **eigentijds**, maar bescheiden, niet contrasterend
- in relatie met het landschap

De symmetrie van de nieuwe aanbouw met de bestaande zuidelijke aanbouw impliceert een sterke verwantschap hiermee. De zuidelijke aanbouw heeft echter een aantal negatieve kwaliteiten die niet in de nieuwe aanbouw gespiegeld zouden moeten worden.

We doelen hier met name op de povere detaillering van de 20^e eeuwse zuidgevel met zichtbare betonlateien boven de gevelopeningen op de begane grond en eenvoudige rollagen boven de verdiepingsvensters. Tevens is het storend dat de dakrand zo kort op de bovenvensters zit.

Het is echter mogelijk om deze te **verbeteren** cq. te camoufleren waardoor het te spiegelen gebouw een acceptabel uitgangspunt vormt. In gedachte houdend dat de zijgevels van de 20^e eeuwse aanbouw door de sloop van de zuid-oost hoek (sanitair blok) en de bereidingskeuken en garage sterk gehavend zullen zijn, stellen wij voor om de dakrand op te trekken en het geheel van de gevels van deze aanbouw van een **buitenisolatie met pleisterwerk** te voorzien. Hierdoor wordt een homogene detaillering verkregen die bovendien energetisch aantrekkelijk is voor deze op het zuiden gerichte gevel (hierover meer bij de technieken).

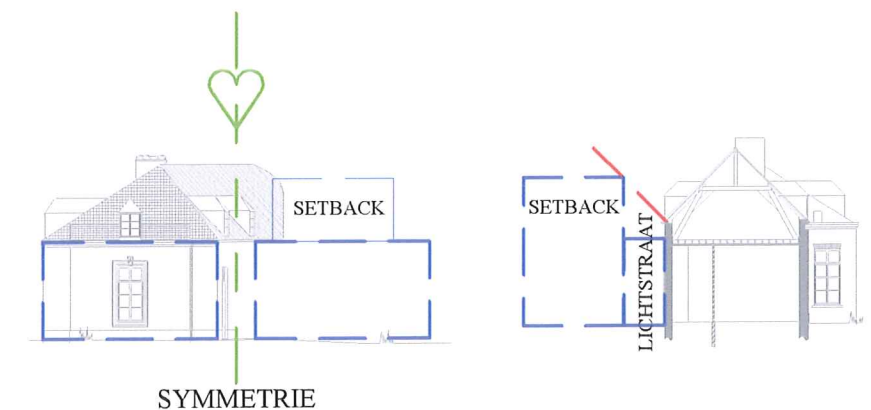
Door deze verbetering van de bestaande uitbouw is een symmetrische uitwerking er van in de nieuwbouw goed mogelijk. Het betreft hier geen letterlijke kopie, maar wel een **overeenkomst in gevellijn, hoogte van de dakrand, verhoudingen van de gevelopeningen en ritmiek, en materialisatie**.

Het doortrekken van de nieuw ingebrachte lichtstraat is aantrekkelijk om de nieuwbouw van het bestaande gebouw te scheiden.

Een belangrijk verschil tussen de nieuwbouw en de bestaande zuidelijke aanbouw is dat de nieuwbouw **naast het lage 18^e eeuwse gebouw** staat terwijl de bestaande aanbouw tegen het hogere gedeelte is geplaatst. Daarom moet aandacht besteed worden aan de overgang tussen beiden om de 18^e eeuwse vleugel in zijn waarde te laten. Dit wordt bereikt door enerzijds de lichtstraat tussen de twee vleugels slechts op het gelijkvloers toe te passen en anderzijds door de verdieping van de nieuwbouw een **set back** te geven in de westgevel.

Nu de noord-, de oost- en de zuidgevel symmetrisch zijn opgebouwd, ligt het voor de hand ook de westgevel een zekere **symmetrische opzet** te geven. Daarom wordt de kopgevel van de nieuwbouw tot aan de bestaande gevellijn doorgetrokken en krijgt het gelijkvloers dezelfde gevelbreedte.

Dit geeft op zijn beurt in plattegrond een verbreding van de nieuwbouw naar het westen toe die als een curve is uitgevoerd, waardoor het gebouw zich enerzijds duidelijk eigentijds manifesteert en anderzijds zich opent naar en **richt op de vijver en het groen in het westen**. In de nieuwe westgevel worden daarom grote vensters voorzien die de natuur maximaal binnenhalen in het gebouw. Zodoende wordt ook aan deze zijde van het gebouw de relatie met het landschap heel sterk.

Het programma van eisen is in twee hoofdfuncties te verdelen :

- de sociale ontmoetingsruimte
- de kantoorfuncties

Het is onze mening dat de **uitstraling** van het gebouw bepaald moet worden door de kantoorfuncties en dat de ontmoetingsruimte hier ondergeschikt aan moet zijn. Dit strookt met het uitgangspunt om aan de noord-, oost- en westgevel het oorspronkelijke, aan de abdij gebonden uiterlijk terug te geven. Dit heeft een gesloten, streng karakter dat moeilijk te verenigen is met de bedoelingen van de ontmoetingsruimte.

Sociale ontmoetingsruimte

Het gedecoreerde plafond wordt gerestaureerd.

Om al eerder aangehaalde historische redenen, maar ook vanwege een makkelijke toegankelijkheid, wordt de **sociale ontmoetingsruimte** in de oostvleugel op het gelijkvloers ondergebracht. Hier bevinden zich grote ruimten die hier geschikt voor zijn. De entree die nu nog in de kop van de oostvleugel gelegen is, wordt verschoven naar de zuidgevel. In de oostgevel zorgt de bestaande en te behouden trap die naar de kantoorverdieping leidt, voor de functionele onmogelijkheid om de bezoekers nog langer hier binnen te laten. In de noordgevel wordt het accent naar de middenas verschoven waar de entree voor de kantoorfuncties wordt gesitueerd. De **zuidgevel** echter sluit goed aan op de wandelroute die vanuit het bos langs de site loopt (zie ook verderop over de landschapsinrichting) en kan daarom uitstekend dienst doen als entreezijde voor de ontmoetingsruimte. Om ook de relatie met de oostzijde te leggen, waar zeer waarschijnlijk de parking ergens gesitueerd zal worden, wordt voorgesteld om op het niveau van de binnenruimte, dwz. ± 40 cm boven maaiveld, een terras aan te brengen dat om de hoek getrokken wordt. Het is zelfs denkbaar dat boven dit terras in de uitwerking of in de toekomst nog een luifel wordt aangebracht.

De **keuken** en het **sanitair** van de sociale ontmoetingsruimte worden ook in de ruimten ten oosten van de middenas gesitueerd. De onderliggende **kelders** worden toegankelijk gemaakt vanuit de keuken en krijgen ook een directe toegang van buitenaf. Deze dient niet alleen als vluchtweg, maar vooral ook om de bevoorrading en afvalverwijdering mogelijk te maken. De oorspronkelijke stenen trap naar de kelder wordt voorbehouden aan het kantoorgedeelte, zodat zij ook nog over een kelder kunnen beschikken en omdat die trap doorloopt tot op zolder.

In het interieur van de sociale ontmoetingsruimte stellen we voor om in de kamer achter de oostgevel de **oorspronkelijke natuursteen vloer** die gevonden is weer te gaan gebruiken. In de overige ruimten blijft het vloerpeil op het huidige niveau. De neogotische schouw kan behouden blijven en in gebruik genomen worden. De gerecupereerde **hoge, dubbele binnendeuren** worden gerestaureerd. De dubbele deur die naar de traphal leidt wordt in open stand gezet en hierachter wordt een tweede brandwerende deur geplaatst om een compartiments- en beveiligingsscheiding te maken met de kantoorfuncties. Het **gedecoreerde plafond** in de ruimte aan de noordgevel wordt ook gerestaureerd. In overleg met de brandweer zal gezien moeten worden of hier nog een brandwerende afwerking boven geplaatst moet worden, in welk geval het gedemonteerd en teruggeplaatst zal moeten worden. Aan de overige verlaagde plafonds en wandafwerkingen wordt geen waarde gehecht en deze worden dan ook ontmanteld. Afhankelijk van wat er achter wordt aangetroffen zullen vervolg stappen worden genomen omtrent al dan niet behouden en restaureren of verwijderen.

De grote doorbaak in de noordgevel en de consequenties van de afbraak van de veranda zullen moeten worden hersteld. Aangezien het duidelijk is hoe de gevel er hier uit moet hebben gezien kan hier een zuivere **reconstructie** plaatsvinden.

Kantoorfuncties gelijkvloers

Zicht vanuit het grote leslokaal door het groen op de vijver.

Het programma van eisen voor de kantoorfuncties is op haar beurt onder te verdelen in een groot gedeelte kantooroppervlakte en een aantal specifieke functies.

Als uitgangspunt is genomen dat de kantoorfuncties op de verdieping van het bestaande gebouw zullen worden ondergebracht omdat daar al een ruimteverdeling bestaat die zich goed leent voor het onderbrengen van kantoren. De **specifieke functies** krijgen een plaats in de westvleugel op het gelijkvloers en in de nieuwbouw, waar de ruimtebehoefte het best aan de specifieke eisen kan worden aangepast.

Beginnend vanaf de hoofdentree in het middenrisaliet, in de middelste boog van de arcade, wordt westelijk hier van een **receptiebalie** geplaatst om bezoekers te kunnen ontvangen. Een aardig detail is dat net onder het plafond van de huidige keuken hier een aanzet van een boog te zien is, die er op zou wijzen dat tussen de middenbeuk en deze westelijke "zijbeuk" al vroeger een grote opening voorzien was.

Direct achter de receptieruimte worden de **satellietkantoren** voor externen gesitueerd, zodat deze mensen, die geen relatie hebben met de diensten in het gebouw, niet verder het gebouw in hoeven.

De gewelfde kelder bij de hoofdingang wordt vanuit de entree bereikbaar en is beschikbaar als **bergruimte**. Via de bestaande trap kan ook de verdieping en de zolder bereikt worden.

Eenmaal in de lichtstraat achter het bestaande gebouw wordt een **monumentale trap** op de symmetrie-as geplaatst die de relatie met de verdieping op een logische en directe manier vorm geeft. Daarnaast wordt een **lift** geplaatst die gezien de geringe hoogte van het gebouw voornamelijk gebruikt zal worden door mindervaliden en voor vervoer van koffiekarretjes, kantoorwaren ed.

De gang tussen de bestaande vleugel en de nieuwbouw baadt in het daglicht en wordt uitgevoerd als een **straat** waarin de beide gebouwen hun gevels tegenover elkaar stellen.

Als we deze straat inlopen komen we eerst langs het noodzakelijke **sanitair** voor dames, heren en mindervaliden, alsmede een algemene **berging**.

Naar de zuidzijde vinden we een **secundaire in/uitgang** voor personeel dat aan de achterzijde van het gebouw parkeergelegenheid krijgt (zie verderop bij de landschapsinrichting). Bij deze ingang wordt ook de **kleedruimte met douches** voor de boswachters en –arbeiders gesitueerd. Het **technisch leslokaal** waar naar verwachting met materiaal (boomstronken ed.) en materieel (kettingzagen ed.) binnen en buitengegaan moet worden, is om die reden ook direct aan de buitengevel op het gelijkvloers geplaatst.

Het **grote leslokaal** van het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal (EBG) waar tot 50 personen een plaats moeten kunnen vinden, wordt met opzet ook op het gelijkvloers gelegd, om te voorkomen dat alle cursisten in het kantorengedebied zouden moeten binnendringen wat zeer storend zou kunnen zijn. De ligging in de nieuwbouw heeft het voordeel dat daar gemakkelijk de nodige technische voorzieningen voor audio/visuele middelen of climatisatie kunnen worden geïntegreerd.

Het leslokaal opent zich in de westgevel volledig naar het fraaie zicht op de vijver, door de begroeiing heen. Hierdoor is deze ruimte tegelijkertijd een **visitekaartje** voor de afdeling Bos & Groen.

Op de kop van de westvleugel van het bestaande gebouw, waar eind achttiende eeuw een boswachter zijn intrek moet hebben genomen, worden nu **twee gastenkamers** ondergebracht, elk met een eigen sanitaire ruimte en met een gemeenschappelijk salon en keuken. Hierdoor blijft de oorspronkelijke indeling en bestemming van dit bouwdeel zo goed mogelijk gerespecteerd.

De gastenkamers krijgen een rechtstreekse toegang van buiten, waardoor de gasten 's avonds en in het weekeinde het kantoorgebouw niet in moeten.

De **kelder** die zich hier bevindt blijft behouden, maar is door zijn vochtigheid, waar geen afdoende technische oplossing voor bestaat, nauwelijks te gebruiken. De stenen trap naar beneden zal met een luik worden afgedekt om de ruimte op het gelijkvloers zo veel mogelijk te kunnen benutten.

Kantoorfuncties verdieping

Als we de trap naar de verdieping nemen staan we recht voor de ingang van de polyvalente **vergaderzaal**. Deze krijgt een voorname plaats in het voltooide middenrisaliet. Door de extra gevelhoogte van het middenrisaliet kan deze ruimte ook genieten van een grotere plafondhoogte. De ontvangst van de buitenlandse delegaties kan hier op niveau plaatsvinden.

De **lichtstraat** die achter het 18^e eeuwse gebouw is doorgebroken creëert een circulatieruimte, met volop daglicht, waarin aan de ene kant de oorspronkelijke 18^e eeuwse achtergevel weer te voorschijn komt, en aan de andere zijde een kastenwand de scheiding vormt met de kantoren erachter. In deze kastenwand worden ook de nodige schachten verwerkt die nodig zijn voor de afzuiging van de sociale ontmoetingsruimte, het sanitair en de keukens op het gelijkvloers.

Langs deze gang vinden we hier de **verschillende diensten** van de Afdeling Bos & Groen :

- de houtvesterij
- de cel woudmeester
- de cel visserij
- de ondersteunende functies als bibliotheek, tekenkamer, copyruimte, serverruimte

Invulling anders werken

Clean desk flexibele werkplekken met aangepast meubilair

De **oorspronkelijke indeling** van de oostelijke kamers is behouden. Van de drie eerste kamers is ook het oorspronkelijke binnenkozijn met een bijzondere detaillering nog aanwezig. Deze blijven ook behouden.

Het concept "**anders werken**" kan op verschillende manieren ingevuld worden. Per cel of dienst zijn er een aantal plaatsen die voor deze flexibele werkplekken in aanmerking komen. Daarnaast zijn er ons inziens ook die wel een vaste plek en waarschijnlijk zelfs een afgescheiden kantoor nodig hebben. Te denken valt hierbij aan de houtvester en de woudmeester. Ook de tekenkamer, de bibliotheek, de copyruimte en de serverruimte zullen vast zijn. Nu is het mogelijk om de **flexibele werkplekken** per dienst te organiseren, maar ook kan gedacht worden aan een gezamenlijke ruimte voor al deze flexplekken om interactie tussen het personeel te bevorderen. In dit laatste geval leent de ruimte aan de zuidzijde van de gang zich hier goed voor. Deze kan als één grote ruimte worden gebruikt, waarbij in de kastenwand de nodige plaats is voor het opbergen van persoonlijke dossiers, de postsortering, de opberging van computer en telefonieapparatuur. Deze kastenwand kan ofwel plafondhoog uitgevoerd worden waardoor een afgescheiden werkruimte ontstaat, ofwel laag waardoor de ruimte in open relatie met de gang staat. Alle tussenvormen zijn uiteraard ook denkbaar. Er kunnen, eventueel middels een vouwwand, een aantal **concentratieplekken** worden afgeschermd.

In het 18^e eeuwse deel worden dan eerder de **vaste werkplekken** en – ruimtes ondergebracht.

Aan de andere zijde van de polyvalente vergaderzaal wordt het **Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal** in de 18^e eeuwse vleugel ondergebracht. Zoals eerder gezegd wordt aan de bestaande kamerverdeling in deze vleugel weinig waarde gehecht, waardoor de indeling naar believen en in overleg met het EBG gemaakt kan worden.

Tegenover het EBG, in de nieuwbouw, komt de lift boven. Hiernaast wordt een **sanitaire groep** met werkkast ingericht. De ruimte hier tegenover wordt gereserveerd als **technische ruimte** voor de ventilatie met warmteterugwinning van de leslokalen op gelijkvloers en verdieping en van de kantine.

Voorts bevindt zich hier een klein **leslokaal** en op de kop de **eetruimte met keuken** voor het personeel. Ook deze ruimte opent zich weer maximaal naar het landschap en beschikt vanwege de gewenste setback in de gevel zelfs over een eigen **terras**.

In de brede gangzone zijn er nog **zithoeken** om informeel een gesprek te kunnen voeren.

Zolder

Op de zolder, die bereikbaar wordt gemaakt door het **doortrekken van een trap** in de bestaande traphal in de oostvleugel, wordt de **archiefruimte** ondergebracht. Om enerzijds de dakopbouw niet te hoeven wijzigen voor het aanbrengen van isolatie en anderzijds de nodige draagkracht van de vloeren te kunnen garanderen, wordt gekozen voor een **doos-in-doos** constructie. De langswanden van deze doos functioneren als liggers die afsteunen op de wanden van de onderliggende verdieping; hiertussen wordt een verhoogde vloer aangebracht. Het gebogen plafond wordt doorzichtig uitgevoerd waardoor de **oorspronkelijke kap** zichtbaar blijft, maar een thermische en hygrische scheiding wordt gerealiseerd.

Boven het plafond van de polyvalente vergaderzaal zal een afzuigunit voor deze ruimte en de serverruimte worden geplaatst.

Technische ruimte kelder

De **technische ruimte** in de kelder, die alleen van buitenaf toegankelijk is, blijft als zodanig behouden. Vanwege het nieuwe terras aan de zuidzijde wordt de toegang wel naar de oostzijde verlegd. Achter de glasstrook tussen het 18^e eeuwse en de 20^e eeuwse bouwdeel in deze hoek wordt een voorraadruimte gemaakt voor de **ecologische brandstof** van de verwarmingsketel. Deze pellets of houtsnippers (meer hierover onder technieken) zullen dus door het glas **zichtbaar** zijn. Hierdoor wordt aan de bezoekers van de sociale ontmoetingsruimte getoond dat de Vlaamse overheid het gebruik van duurzame energiebronnen ook zelf implementeert.

MATERIALIZATIE

Gevels

Een aantal elementen van de materialisatie zijn op de voorgaande pagina's al besproken. Zo veronderstelt het herstel van de 18^e eeuwse noord-, oost- en westgevel de restauratie van het **metselwerk** en het herstel van de **kalklaag**. Het houten schrijnwerk wordt gerestaureerd waar het nog aanwezig is, en nieuw schrijnwerk wordt ook in hout uitgevoerd. Al het te vervangen schrijnwerk wordt uitgevoerd met dubbel glas, met echte roeden. Achter te restaureren schrijnwerk worden aan de binnenkant voorzetvensters geplaatst.

De vervollediging van het middenrisaliet in de noordgevel wordt **gepleisterd** om enige suggestie van geschiedvervalsing te voorkomen.

In de zuidgevel is al gezegd dat een **pleisterlaag op isolatiemateriaal** wordt voorgesteld. Ook daar wordt houten, te schilderen schrijnwerk geplaatst, zowel in de bestaande aanbouw als in de nieuwbouw.

De glazen stroken die de scheiding markeren tussen de verschillende bouwdelen worden uitgevoerd in onderhoudsvrij, **onbehandeld eiken of afzelia**, uiteraard met dubbel glas.

Daken

Uit de vele Ansichtkaarten van het begin van de twintigste eeuw blijkt dat de dakbedekking van **leien** was in plaats van pannen. Deze leienbedekking zal daarom weer teruggebracht worden. Tegelijkertijd zal een verbetering van het gootdetail worden uitgewerkt.

Op de platte daken wordt een **sedumbedekking** voorgesteld die enerzijds een deel van het regenwater moet vasthouden en anderzijds een thermische massa vormt die het binnenklimaat constant moet houden.

Boven de nieuwe hoofdtrap, die de symmetrie-as ook in de zuidgevel markeert, wordt een zinken dak gemaakt dat door zijn opwarming een schoorsteeneffect op gang brengt waardoor een verhoogde **natuurlijke ventilatie** van de binnenruimtes tot stand kan komen. Om ook op bewolkte dagen dit effect te bereiken wordt dit piramide dak bekroond met een windvanger.

Interieurs

In de sociale ontmoetingsruimte is al melding gemaakt van het opnieuw blootleggen van de zwart-witte **natuursteenvloer** in de oostelijke kamer. De overige vloeren blijven in hun huidige staat.

Het plafond van de huidige receptieruimte wordt hersteld, de overige plafonds worden verwijderd.

Aangezien de sociale ontmoetingsruimte door de toekomstige uitbater zal worden ingericht zal in overleg hiermee moeten worden bepaald welke vloer- wand- en plafondbekledingen gekozen zullen worden.

Voor de ruimtes op het gelijkvloers in de 18^e eeuwse westvleugel wordt als vloerbedekking **natuursteen** voorgesteld in de verblijfsruimtes en de entreehal. De bestaande vloer in de westelijke kamer wordt gerestaureerd. Alle wanden en plafonds worden **gepleisterd**.

De gang tussen de bestaande bouw en de nieuwbouw wordt als een **straat** opgevat en krijgt een vloerafwerking van klinkers of tegels.

De begane grond vloeren van de nieuwbouw worden in **gepolijste beton** uitgevoerd. De gang naar de achteringang krijgt een schoonloopmat met het oog op vuile laarzen van de boswachters.

De monumentale trap tussen gelijkvloers en verdieping wordt uit geprefabriceerd gepolijst beton gemaakt :

*Referentie trap. Théâtre des Abesses, Parijs
Architect Charles Vandenhove & Associés*

Op de verdieping worden de **bestaande houten vloeren** in de 18e eeuwse bouwdelen weer blootgelegd. Alle overige ruimten krijgen een nieuwe **parketvloer**. Voor een aantal ruimtes kan om akoestische redenen een afwerking in tapijt gekozen worden.

Ook op de verdieping worden alle wanden en plafonds **gepleisterd**.

DUURZAAMHEID

Duurzaamheid wordt algemeen gebruikt om verschillende aspecten aan te duiden. Hieronder zijn de volgende te noemen :

- het realiseren van een gebouw dat een zekere **flexibiliteit** herbergt zodat het in de toekomst zonder veel moeite een ander gebruik kan krijgen
- het toepassen van **materialen die de tand des tijds kunnen doorstaan**.
- het realiseren van een **aangenaam werkklimaat zonder energieverblindende technieken** toe te passen.

Onder duurzaamheid kan ook worden verstaan het **voorkomen van kapitaals- en grondstoffenvernietiging**. In dit licht is het behoud van de zuidelijke aanbouw niet alleen vanuit historisch perspectief te verdedigen.

Over de flexibiliteit in het voorgestelde ontwerp leest U verderop in deze presentatie.

Het hiernaast voorgestelde materiaalgebruik is afgestemd op een **lange levensduur en een minimaal onderhoud**.

Het aangename werkklimaat wordt bepaald door de volgende factoren :

- ruimte
- licht
- temperatuur
- frisse lucht.

Ruimte

De inrichting van de werkruimtes is al beschreven bij de invulling van het programma van eisen.

Licht

Door de introductie van de lichtstraten wordt de hoeveelheid **binnentredend daglicht gemaximaliseerd**. De bestaande raamopeningen die tot plafondhoogte reiken, bieden anderzijds een goede daglichttoetreding. In de zuidgevel kunnen door de aangebrachte isolatielaag ook **buitenzonweringen** (rolscreens) geïntegreerd worden die storend zonlicht buiten kunnen houden.

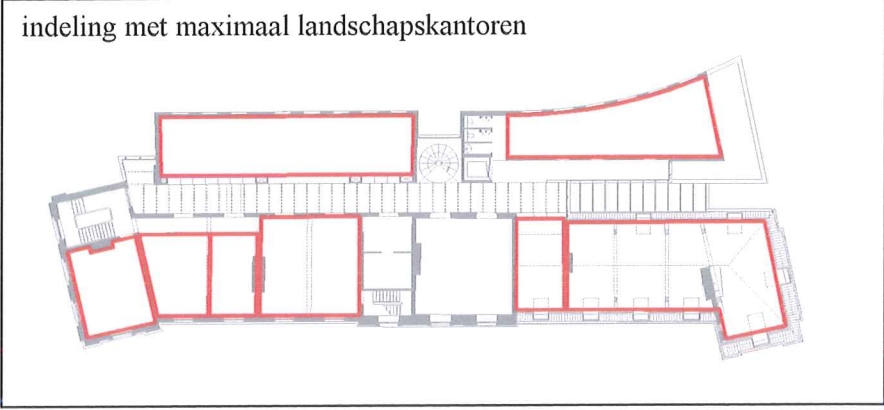
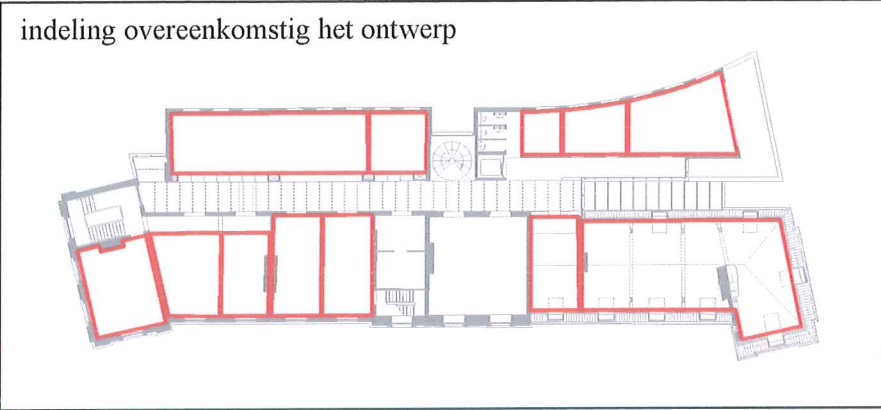
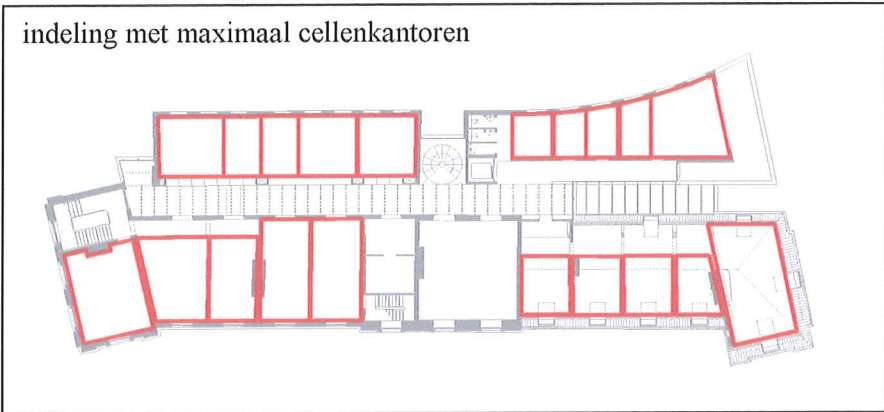
Temperatuur en frisse lucht

Deze worden behandeld onder het hoofdstuk Technieken.

FLEXIBILITEIT

De herbestemming van een gebouw gebeurt op basis van de behoeften van dit moment. Om echter de bruikbaarheid van het gebouw ook op langere termijn te kunnen garanderen, is het zaak om een zekere flexibiliteit in te bouwen.

In ons ontwerp voor het kasteel van Groenendaal situeren zich de specifieke functies (ontmoetingsruimte, receptie, gastenverblijf, leslokalen) op het gelijkvloers. Deze zullen naar verwachting in de loop der tijd minder evolueren dan de kantoorfuncties op de verdieping. Hier wordt daarom de **flexibiliteit van de verdieping** in een aantal schema's weergegeven. Uiteraard zijn er nog vele tussenvormen mogelijk.

UITBREIDINGSMOGELIJKHEDEN

Het bestaande bruto grondoppervlak bedraagt : 694 m²
Het ontworpen bruto grondoppervlak bedraagt : 768 m²

Het grondoppervlak neemt door de uitbreiding (onder aftrek van de te slopen bouwdelen) dus slechts toe met een kleine 11 %. Hiermee blijft het ontwerp binnen de stedenbouwkundige grens van 20 %.

De gelegenheid kan zich in de toekomst voordoen dat nog meer werkruimte gewenst is. Binnen het ontworpen volume is deze niet meer in te passen. Er zal op dat moment dus een nieuwe uitbreiding moeten worden toegevoegd.

Binnen het concept dat voor het huidige ontwerp is gehanteerd zal deze toekomstige uitbreiding zich dan ook aan de **zuidzijde** van het gebouw moeten situeren, de **symmetrie** van het geheel moeten respecteren en aan moeten sluiten op de **middenas** van de hoofdvleugel.

Hier worden schematisch een aantal mogelijkheden voorgesteld. In het laatste schema wordt een nieuwe symmetrie-as geïntroduceerd in de westgevel.

